

Sakalas 1886 järjeloona ilmunud endise Simbirski eestlaste kooliõpetaja Johan Pihlaka (1861–1915) pikem kirjutis. Uute eestlaste sisserändamine Simbirski kubermangu ja nende arv 1886. aastal (u. 600). Pankrotti läinud eestlaste Wöischilki mõisa endiste omanike käekäik. Eestlaste Kuvšinovka (Kuwšiinowki) mõisa omanike hea käekäik.

Simbirski kubermang: esimesed eestlaste asundused Smorodino (Smorodina, Sõstra), Ogibnaja (Gibnoi), (Grotsina), Lapšanka (Lapshanki), Motini (Mutina) (arvatavasti Podkurovka vallas).

Simbirski eestlaste päritolu: Viru maakonnast, enim Jõhvist ja Lüganuselt. Esimesed eesti väljarändajad Simbirski kubermangus 1869 Volostnikovka (Wolostnoikowki), (Teringu) ja Tetjuša (Tetjusa) mõisates. Mõisavalitseja Treufeldt. Kooliõpetaja Gildemann. Eestlaste keeldumine võla tagasimaksimisest ja nende vara kohtuga äravõtmine. Suurema hulga eestlaste rändamine Põhja-Kaukaasiasse. Tušna (Tushku) vald. Simbirski pastor. Simbirski asunduste esimene kooliõpetaja Paulus Thal. Esimese palvemaja ehitamine Smorodinosse. Kristjan Reits ja tema usulahu tegevus ja tõekspidamised. Kaarel Zederbaum Väike-Maarjast. Johan Pihlaka siirdumine Simbirski kubermangu ja seal kooliõpetajaks asumine. Smorodino asunduse haridusolud algusaastatel; esimese koolimaja ehitamine Smorodinosse. Eestlaste soovimatus kooliõpetajale palka maksta. Simbirski eestlaste keel.

Põhja-Samara: Kivijärve (Prawo-Tshesnakowi), Šabalovka (Shabalowa) ja Bõkovka (Bikowka), Lehma küla ja Vasika küla; Tšenakovi (Tshesnakovi) „kihelkond”: Estonia (Estonka), Baltika ja Lifljandka (Lihwlandka, Lihwlandka). Lõuna-Samara: Lifljandka. Johan Pihlaka reis Simbirskist Samara kubermangu. Sengilei (Sengelei) ja Stavropol (Stawropol) Simbirski kubermangus. Samara linn, sealne kaubandus, linnapilt. Rahvad: venelased, tatarlased, sakslased, eestlased. Eestlaste elukord Samara linnas ja selle ümbruses. Pastor Meyer. Bõkovka eesti kirik ja koolimaja. Koolmeistrid P. Hallik ja Soonsein; Soonseini isikuomadused. Eestlaste väljarändamine Lõuna-Samarasse 1855. Lõuna-Samara probleemid rohutirtsudega. Põhja-Samara eesti asunduste põllupidamise viisid. Kütmine. Loomapidamine. Selgitused Samara ikalduste kohta. Põhja-Samara eestlaste päritolu: peamiselt Võnnust ja Sangastest. Põhja-Samara eestlaste haridusolud, ajalehtede lugemine. Samara eestlaste keel ja murded; rahvariided.

Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Sakala (nr. 3), 8. veebruar 1886, lk. 3–4

Kirjad Wenemaalt.

Eestlaste elukord Simbirskis ja Samaaras. Kallid kodumaa kaimud, wennad ja õed! — Keda aegade wanker kallilt kodumaa pinnalt on wõõra radadele juhtinud ja tundmata teele talutanud, sellel jääb siiski weel armas mälestus sündimise paigast alale, mida wersta tuhanded häwitada ei jõua ja sõna —

„Isamaa” seob kui nägemata paeltega südant oma külge. Wõõral pinnal wiibides wast tuneb inimene sõnade „Isamaa” ja „emakeele” õiget tähendust ja igatseb, kui ka kõik ühenduse paelad on katki kistud, ometi nähtawa sõna s. o. kirja läbi, isa õues ja sugurahwa seas wiibida. Tihti waatab lahkunud pi-sarsilmil maha jäänud kodumaa poole tagasi ja õhkab mõttes: „Taewa tuuled, armu huuled, kantke koju mu terwised” ja wiimne igatsemine on ikka: „Ma soowin sinna oma haua, kus koit mu hälli kullatas.” Et sugurahwast, kelle seas ka mina mõne aasta kodust kaugel olen elanud, enam ühenduse paeltega siduda ja ühetõisega ligemalt tutwustada, tahan ma nende elust ülemal nime-tatud kubermangudes üleüldiselt kirjeldada. Et wõimalikult täielikku pilti anda, saab kiri kaunis pikaks wenima. Kõige uuema juhtumistega teen tänases numris alustust: Simbirski on tänawu umbes peale 100 hinge rändanud, nõn-da et siin praegu umbes 600 hinge Eestlasi elab. Uuest sisse rändajad on enamiste kõik teaduseta inimesed, kes tõiste jutu järel isamaad on seljataha jätnud. Nad on endid neljaks jaotanud. Üks osa läks, juba enne „Sakala”s ni-metatud, Woishilki mõisa maaomanikkudeks, kelle raha abiga nüid endised omanikud (8 meest) suurest kitsikusest peasema hakkawad, kuid künkal ei ole nemad siiski, mis küll soowida oleks. Weel on wäga palju raskustega wõitlemist, enne kui Woishilki omanikud ütelda wõiwad: „Maa, mis jalge all, on oma!” Tõine osa, kuhu ka mõned endistest siin elanikkudest seltsi löiwad, ostsiwad jällegi mõisa, nimega Kuwsiinowki, 10 wersta Simbirski linnast. Maad, mis ainult lage põllumaa, wõib kõige paremate sekka lugeda. Suurus 435 dessätini, aga hind — ära ehmata — 54 000 rubla, s. o. üle 124 rubla dessä-tin. Oi, oi! Kas kuulsid, sina weikese rahakoti mees? Kui kuulsid, siis seisa kodus paigal ja ära tule asjata hulkuma, seda himustades, mis sa omandada ei jõua. „Maksab mis maksab, kui aga hüwa on,” ütleb mõni mees ja sedagi ost-mist ei wõiks maa headuse peale waadates koguni laita, aga raha — see’p see on, mis kõik rattad liikuma paneb ja seisma ka, kui teda ei ole. Mine wähesse rahaga suurt saama ja jämedat jagama, peenike tuleb peosse. 124 rbl. dessätin ja wõla eest 10% s. o. 12 rbl. 40 kop. dess. pealt iga aasta renti, kuni pää wõlg tasa saab. Kuna 10 rublaga kõige parema maa dess. rendi peale antakse. Eest-laste hoolas püidmine põllu asjanduses on ammugi tuttaw, aga Kuwsiinowki omanikkude agarust piab, kui nad sest ülemääralisest wõlast piaksiwad kord lahti saama, iseäranis imestama, mis küll praegu weel kiidelda ei wõi. 3 meest jätsiwad oma rahad, igäuks 25 rubla, sinna ja läksiwad oma teed, aga ülejää-nud külwawad ja künnawad tubliste. Soowime neile õnnelikku käekäiku! Kolmas jagu on ühe mõisnikule pooletera meheks hakanud ja wiimne jagu on weel ilma kohata tõiste majades. Olgu niipalju tänawu sisserändajate elukor-rast. Enne kui edasi jutustan, räägin weel reisi teekonnast, Simbirskist Sama-ara ja selle nähtusest.

Juba paar aastat oli minul soow Samaara suguwendi ja nende elukorda tund-ma õppida, kuna käesolewal suwel mõte tõeks läks ja ka seda „õnnemaad” näha sain, millest lapsepõlwes mitmed imelikud jutud räägiti, kus suhkru õunad pinus (riidas) mädaneda ja taewa serw ligidal olla; mis mitmed kui uut ewangeliumi pärani suuga kuulasiwad. Ka minakene tahtsin taewa serwa nä-ha saada; selle otstarbeks istusin ühel ilusal päewal — ei õhtul, aurulaewa „Kawkas-Merkuri” turjale, kes mind hommikuks Samaara wiis. Paar weikest

linna Sengelei ja Stawropol jäiwad Wolga kaldale maha, kus midagi iseäralist tähtsust näha polnud. Seda tähtsam on Samaara, pahemal pool Wolga kaldal, kust ka raudtee läbi Orenburki wiib. Kauplemine on suur ja elaw, nii et Samaarat kõige tähtsamate kauba-linnade sekka wõib lugeda. Põhjatumat wilja warandust nähes, tuleb elawalt Warao aeg meelde ja wõõras arwab siin ka mõne Joosepi wilja kogumas olewat. Põhja-õhtu poolt piirab Wolga, enam hommiku poole Samaara jõgi, mis Wolgasse jookseb, linna ümber, kus kaldal määratumad 3—4 kordsed wilja aidad mõne wersta pikkuselt kõrwu seisawad ja wee peal wilja laewad (parkad) sisse ja wälja käiwad. Iseäranis elawalt kaubeldakse weel kaladega, puu- ja aiawiljadega, kui ka kõiksugu nahkade ja riietega. Suuruse poolest on linn Tallinnast ette jõudnud. Uulitsad sirged ja laiad, mis risti linnast läbi käiwad. Ka lusti- ja jalutamise paikade eest on prii aidade läbi muretsetud, millest Aleksandri ja Strutski aiad kõige tähtsamad on. Joogi ja wõõraste majad on kõige paremine ja wiisakamine sisse seatud. Suuremates trahterites seisab kesket saali prii klawer ja õhtudel mängiwad moosekandid. Puhtus on kiiduwäärt. Simbirsk — umbes Tartu suurune — jääb pia kõigis asjus taha. Ehitustest on iseäranis tähtjas „Uus palwe koda” (kirik) õntsa Keisri Aleksandri II. mälestuseks, mis weel walmis ei ole; majadest kubeneri loss ja kaubahoow. Rahwast elab nagu tähtsamates kauba linnades kunagi, wäga mitmet seltsi. Paljuse poolt eesotsas on muidugi Wenelased, siis tulewad järgi mööda: Tataarid, Sakslased ja Eestlased. Muud rahwast elab vähem. Eestlastest, keda mõni sada hinge linnas elab, jutustan tulewa kord.

Sakala (nr. 4), 15. veebruar 1886, lk. 3

II.

Nagu nimetatud, elab Samaara linnas kaunike seltskond Eestlasi, kellest mitmed wäga tubli elujärjele on saanud. Neil on omad majad, mis kuus mõni kümnekond rubla sisse toowad ja sulased, kes sõidu woorimehe ametis teeniwad. Mõni piab ka palju lehma, mis jälle oma sissetulekut annawad. Muidugi mõista, on ka waesemaid, kes teeniwad ehk üiri majades elawad. Linna maa peal, linnast wäljas, on weel palju Eestlasi, keda kõiki ühe sõnaga „linna Eestlased” nimetatakse. Mõned on maad ostnud, mõned rentinud, kus neil linna ümbruses haljendawais metsa salkades wäga lõbus elu on. Ometi ei ole selle seltsi peale ühtegi koolmeistrit ega jutluse pidajat, nii et waimu-elu igas tükis mitte just kiiduwäärt ei ole. Mõned jõukamad koolitawad omad lapsed küll kaunis kõrgeste, aga kõige selle juures püiab Eesti nimi ja keel wõõraks jääda, nii et mõnigi oma emakeelt häbeneb rääkides, ehk sellest suurt lugu ei pia. Aegamööda wõib Eesti waim hoopis wõõraks jääda, kui mitte ühte tublit Eesti koolmeistrit ei peeta, kes waimu wankert tema peris rööbastes edasi juhiks. Jõu poolest wõiks see seltskond wäga hästi koolmeistrit ülewel pidada, kui aga tahtmist oleks. Kiriklikud asjad toimetab Saksa õpetaja Meyer, aga koduses- ja kooli asjus jääb rohkem Eesti waimulist edenemist soowida. Muidu nägin ma weel mitmed perekonnad wäljarändajaid, kellest mõned kibe-

daste kahetsesiwad, et neid siia petetud olla. Kodumaal on kõik asjad ära müitud, nüid on ka raha otsas; maa saamisega on waene lugu, liiategi ilma rahata ei wõi jo midagi saada, teenistust ka ei leia; seal piab tõeste häda olema. Uuest juure tulejatele enam kroonu poolt maad ei anta; töötajaid on siin niisamuti nagu igal pool. Seda kõik teadwad wäljarändajad siis kui juba hilja on. Kodumaal usuwad nad ennem petiste juttusid, kui neid, kes asja tõe põhjusel teadwad rääkida; sest nad arwawad, et neid kadeduse pärast püitakse tagasi hoida. Siin ei aita muud kui: Häda koolitab omal ajal mõndagi meest targaks. — Mõne päewalise seisu järele sõitsin linnast 120 wersta kirde poole kaugematesse Eesti küladesse. Linna ligidal rõõmustab tema loodus ia rändajat, aga mida kaugemale, seda igawamaks jääb tee, kuni 60 wersta taga peris lagendik (stepp) peale hakkab. Tõeste, see on üks igaw kõrbe tee, mis läheb kirde poole; peris Sahaara, kuid liiw puudub, siis on „h” asemele „m” pantud, nii et „Samaara” wälja tuleb. Kui wähegi tuult on, tuiskab siin liiwa asemel peenikene mulla tolm, mis sõitjaid warsti korstnapühkijaks ümber muudab. 60 wersta mööda lagendikku sõites jõudsin esimesse Eesti külasse, nimega Prawo-Tshesnakowi, ehk nagu Eestlased hüiawad: „Kiwijärwe.” Nüid olin mina täieste seal, kus kõik kallid wilja- ja wiinapuud pidiwad olema, aga wõta näpust! — Mitte midagi! Arwasin neid kuhugile mujale wäljarändanud olewat, muud põhjust ei wõinud jo olla. Rääkijaid walelikuks tehes, oleksin ehk kuidagi eksida wõinud. „Aga taewa sõrwa sa ometi nägid?” küsib mõni uudishimulikult. Jah, nägin küll selgeste, kus see maaga näis kokku puutuwat, aga nii ligi ei saanud, et pesu taewa äärele kuiwama oleksin wõinud panna. Läheme jutu juonele tagasi. Kiwijärwelt wersta 3 hommiku poole, jõuame kahe suure Eesti küla juure, nimega Shabalowa ja Bikowka, kus ka Eesti kirik seisab. On küll puust ehitatud kaunis wäheldane, maast torni tipuni 10 süllda kõrge, ometi ainuke Eesti kirik Wenemaal, mida nähes rõõmu pisarad silmi tulewad, nii et ütelda wõib: Siia on lind aseme ja pääsuke enesele pesa leidnud. Kesk wõõra usu kirikuid paistab ka Eesti kirik rändaja silmi, otsekui tahaks ta ütelda: Astu sisse, sa wäsinud teekäija, kes sa küllalt argipäewa palawat ja koormat oled kannud. Astu sisse, sest minu uks seisab sulle lahti. Waata, siin on Issanda koda ja taewa wäraw. Siin wõib süda uut jõudu leida ja waim Jumalusele läheneda. Oudowas on küll ka Eesti kirik, sell on siiski weel waks wahet; pealegi on Oudowa alles Eesti piiril. Aga paar tuhat wersta isamaast kaugel korruga oma kirikut nähes täidab hoopis tõistsugune tundmus rinda ja sell kõige tuimemalgi tuleb rõõm ja haledus ühtlasi, nagu Joosepil Penjamini nähes peale; seepärast ärgu arwaku sugurahwas mulle paljuks, et kirikust mõne sõna olen kõnelenud. Kiriku juures on ka koolimaja, kus koolmeister Hallik kiriku asjad õiendab ja pühapäewal kirikus Jumala teenistust piab. 3—4 korda aastas käib õpetaja Meyer linnast suuremaid talitusi talitamas. Bikowkast weel 8 wersta hommiku poole on weel kaks küla, „Lehma” ja „Wasika” (nõnda hüitakse neid ka Wene keeli), mis kõik ühte Bikowka kihelkonda luetakse. Kiwijärwelt 4 wersta põhja poole seisawad „Estonka” ja „Baltika” külad, ja weel paar wersta edasi „Lihwiantka”, mis kõige wanem siinseist Eesti asutustest on. Need 3 küla luetakse üheks Tshesnakowi kihelkonnaks, kus Soonsein koolmeister on.

III.

Waatame nüid Eestlaste elukorda lähemalt: Esimene seltskond rändas 1855 aastal Isamaalt välja Nowo-Usenski kreisi, kus neile kroonu poolt maad anti. Mõnesuguse wia pärast tuliwad nad paari aasta pärast sealt Samara kreisi, kus neile wiimaks 1861. aastal jällegi perekonna maad igaweseks omanduseks anti, nimelt 39 kroonu dessätini perekonna peale, mille eest seaduslik rent (33 kop. dess.) iga aasta maksta tuleb. Nii sündis Samaras esimene Eesti-asutus Lihwlandka, ilmale. Iga perekonnale anti weel kroonu poolt asumiseks abi: 140 rubla raha, millest 80 rbl. tagasi nõuti, siis weel 6-e kuu moon ka seemneks: 28 puuda rukkid, 24 puuda nisu, 12 puuda kaeru ja odre, prossasi j. m. iga ühte 1¼ puuda. Mõni aasta hiljem oli tõiste külade asujatel juba tülikam maad saada ja ka abi ei antud enam, waid maa eest nõuti juba kautsioni. Muidu on rent kõigil ühesugune ja maa peris omadus. Kaunike seltskond Eestlasi elab sellegi pärast ikka Nowo-Usenskis, kus aga äpardused sagedamad on, nimelt rohutirtsude parwed, mis tänawu iseäranis, oma häwitawat tööd nimetatud paigas, wäga rohkem mõödul on teinud, nii et kuulu järel paljud tahta talweks Samara kreisi tulla, karja söötma, mille wahet umbes 500 wersta on, sest seal ei ole need häwitajad midagi järele jätnud. Kuidas nende üleüldine olek muidu seal on, ei tea ma mitte, sellepärast palun lugejaid tähele panna, et ma ainult Samara kreisi asjust kirjutan.

Nagu ennemalt üeldud, on Samara lage maa, kus haljendawad metsasalgad ja lindude kontsertid haruldased asjad on, siiski: „Meil wiljakandjat mulda, leitakse küllalt teal,” wõib Samara mees õigusega laulda, sest maa on kõige parem musta mulla maa, kus ühtegi kiwi ega kändu, ei kündjal ega külwajal, ega ka taime tõusmisel tüliks ei ole. Sõnnikut ialgi põllule ei panta, waid maa, mis 8—10 aastat wilja all olnud, lastakse tõist sedawõrd söödis seista, et puhkades uut rammu korjaks, edespidiseks taime sigitamiseks. Põllud on kõik krundis ja igamehe maja tema krundi otsas, umbes 60—80 sammu wahet, nii et mõni küla 2 wersta ja enamgi pikk on. Suurtee käib küla eest mööda ja üle tee seisawad wilja aidad. Suurt kulu ja tüli teewad majade ehitamised, sest et ligidalt puid saada ei ole; kõige ligemalt wõib ehituse palkisi saada 60-ne wersta kauguselt, siiski on Eesti külad Wene küladest kaugelt nägusamad, palju majasid laud katustega. Loomade laudad on elumajadega ühes, sest et taliste tuiskude pärast, mis lagedal maal koledal kombel möllawad, wõimalik ei ole tuast eemale loomi talitama minna. Mitmetel on kaewud kesk loomade lauta, mis küll tuisuga tulusam ja ligiduse pärast mõnusam, et tua uksest lauta astudes, kohe ka kaewule jõuad, aga wesi on ka karwast kollakam ja maost mõrudam, nii et joogi weeks palju ei taha kõlbada; olgu siis häda sundusel. Puhast hallika wett ei wõi Eestlaste ligikordas kalli raha eestki saada, waid mis kaewudesse maa soonedest ehk pilwe rindadest korjab — olgu küll, et kõik kaewud loomade laudas ei seisa — on nii mitme soola, lubja ja raua olustega segamine, nii et mõnigi mees heaks arwab wee asemel ainult wiina juua, mis weest parem olla. Ainult Baltika küla wett wõib

juba joogiks pruukida.¹ Põlluharimises on Eestlased kaunil järjel. Lõikus, peksmine ja tuulamine, kõik tehakse suuremalt osalt masinate abil. Kellel masinaid ei ole, sõidab laadale, kus Tataarid hulga kaupa seisawad, tööd ootamas, ja palkab omale lõikajad ehk rehe peksjad. Laialdase põldude pärast, ei ole kellegilgi võimalik, nimetatud töösi ise teha, olgu siis kui masinad oma suurema jõuga tegewuses tueks ja tuluks on. Rehe peksmisega võiks, kui siin Eestimaa wiisi wilja küinid ja rehe tua oleksiwad, küllalt oma nõuga toime saada, aga see'p see on! seda siin ei ole. Wili saab kõik kuiwa ilmadega väljal peksetud, siis piab ruttama, et puhas wili õigel ajal aita saab. Niisamuti peab lõikus palju kätega (kellel masinaid ei ole) rutuste lõpetatud saama, sest et sinne kange palawus, pää terad päädest lahutab ja põllu pinnale paiskab, kust neid hiljem kellegi käsi ei jõua enam kokku korjata. Kündmist toimetatakse suuremalt jaolt kolme sahaga atradega, osalt ka suurte pluugadega (suur ühe sahaga ader) kus kõige vähem 3, tihti kuni 9 hobust ees käib. Kündes juhib üks mees atra, tõine istub esimeses rias ühe hobuse seljas, ehk käib kõrwal pika piitsaga wedajaid õige teele juhtides. Niisuguse Kalewi poja jõulise tõmbamisele ei wõi adral enam pikemat piatust olla, waid piab, maapinda lõhkudes, järele rühkima.

Sakala (nr. 12), 12. aprill 1886, lk. 3

Sakala wiiendamas numris poolele jäänud kirjast jutustan siin edasi.

Puudega tua soendamisest ei wõi Samara lagedal maal juttugi olla, waid küti material on õled ja sõnik. Wiimne tambitakse wõi sõkutatakse hobustega hästi segamine, lõigatakse tellis-kiwide sarnalisteks tükkideks ja pannakse pinu wiisil päewa kätte kuiwama, kust neid hiljem warju alla tuuakse ja puude asemel põletamiseks pruugitakse. Ainult koolimajade kütteks ostetakse puid. Nagu näha, jääb see osa raha, mis mujal küti tarwituseks ära kulub, Samara mehele tasku. Tarwi-puude eest, aga, et hind kallis on, läheb teiselt poolt jälle rohkem välja, nii et puhast kasu midagi üle ei jää. — Ainuke raha hallikas on põllu saak. Kuna Simbirski Estlased loomi kaswatawad ja suurema osa sissetulekut sellest saawad, ei ole see Samaras sandi karjamaa pärast mitte võimalik. Ehk maa küll põlluks hea, ei kõlba see ometi karjamaaks, sest rohi, mis esiteks kewadel tärkab, kuiwab pea kõrwea päikese ees ära — metsa wilu ju ei ole — ja maa-pinda katab ainult koi-rohi, mida loomad siiski hädapärast sööma peawad, kus juures piim nii mõru on, et waewalt suhu tahad wõtta. Nõnda peetakse siin loomi waewalt tarwituseks. Hobused ostetakse kaugelt laatadelt. Koguni arwa juhtub, et mõni omale ise hobuse kaswatab. Simbirskis on lugu koguni ümberpöörnud. Karjamaa on hea, põllud annawad keskmist saaki, mis enamiste talwel loomadega ära kulub, nii et seal wiljakauplust arukordadel — loomade kauplust aga harilikult alati ette tuleb.

¹ Autor parandab seda märkust sama kirjutise VII osas (Sakala nr. 25). A. A.

Ka on seal talwel alati wooride wedamist, osalt angeldatakse ka metsa ja majadega. Samaras ei ole kõigest sellest juttugi, waid põld piab kõik wastama. Kui aga mõnel aastal põld äpardab, on warsti kitsas käes, kui mitte wana wilja tagawaraks ei ole, nagu lugejad weel mäletawad, kui 1880 aastal Samara hädalistele armuandeid korjati. Elutingimised aga ei luba igal ühel palju wilja tagawaraks pidada, sest raha läheb tarwis — ja nõnda wõib weike osa neid leida, kes mõnda äparduse aastat kanda jõuaksiwad. „Kus rahwal nii laiast head wiljamaad käes on, kas sealt weel küllalt wilja ja raha ei saa, et mõnda ikalduse aastat mureta mööda saata wõiwad?” küsib ehk weelgi mõni, kellel see asi natuke imelik näitab ja lisab nagu naljaks juurde: „kui seal juba puudus tuleb, siis ‘pole ime, kui ühel ilusal päewal rotid wilja-salwe nälga ära surewad!’” Selle peale wõin lühidelt kosta: Töö on kallis, wilja hinnad odawad, maa kauge kaubale wiia — suurt üle ei jäägi! Waatame näituseks mööda läinud aasta peale: Nisud oliwad waesed, suurt müügi tarwis üle ei jäänud. Rükki dessätin aga andis läbistiku 200 puuda wälja. Dess. lõikus maksab, peremehe söök juurde arwatud, 10 rubla, mis 5 kop. puuda pealt teeb. Peksmine 6 kop. puud, teeb kokku 11 kop.: Puud maksab linnas 45 kop., 34 kop. jääbki järele. Linna on aga 120 wersta maad wedada, mis suurt waewa ja kulu teeb. Juhtub tihti, et mõni mees 4—6 hobusega linna läheb, aga 1—3-ga tagasi tuleb — on pika teega otsa saanud. Kes aga raha pärast wedada laseb, maksab 15—17 kop. puuda pealt, kus ainult 17 kop. järele jääb. — Kellel masinad on, sellel jääb küll töö juures mõnda kulu tagasi, aga masinad on suuremalt osalt möödäläinud aastal alles muretsetud, mis omalt poolt jällegi kulu tegiwad. Muidugi mõista, kulub majas mõnigi hea rublake aastas ära. Odawate hindade pärast piab aga siin peremees kõik ülejäädawa wilja müügile saatma, kui tarwituseks raha tahab saada. Läbistiku on siiski Samara Eestlased Simbirski Eestlastest rikkamad, aga nagu lugeja juba märkab, wõib see rikkus wäga hõlpsalt waesel aastal kehwiseks ümbermuutuda, kuna Simbirski Eestlased kehwiemas olekus paarist kehwest aastast suurt tähelegi ei pane. — Nii on igal pool omad head ja wiad! Koha järele on Samara sugurahwas Tartu maakonnast, suuremalt osalt Wõnnust ja Sangastest pärit, Simbirskis aga Wiru maakonnast, kõige rohkem Jõhwist ja Lügänuhest. Tulewa kord jutustan Simbirski Eestlaste asukorrast pikemalt.

Sakala (nr. 51), 20. detsember 1886, lk. 3 (see osa jäi eksituse tõttu järjekorras avaldamata ja avaldati aasta lõpus, kuid ikkagi jäi kokku kaks osa pealkirjaga „V.”)

Kirjad Wenemaalt.*

V.

Esimene Eesti seltskond rändas 1869. aastal ühe mõisniku kutse peale Simbirskisse. Mõisa walitseja Treufeldt, üks Eesti mees, kelle nõu ja tegemine see oli, sugurahwast Wenemaale kutsuda, tahtis neile mõisa maa peale rendi kohtasi toimetada, aga tema hea soow ei läinud algusel korda. Mõis oli üks suurematest Wenemaa mõisatest, nimega Wolostnoikowki, 25 wersta lõune pool Simbirski linnast. Mõisa omanik, lesk paruni proua, kes 60 wersta eemal toises suures mõisas Teringus elas, tahtis Eestlasi ainult mõisa töölisteks (moonameesteks) tarwitada. Muidugi oli see neile raske, kes enne kui jõukad peremehed isamaal oliwad elanud, ehk see sulaste ja teenijatele kül pia üks kõik oli. „Meil oliwad kodumaal”, ütlesiwad peremehed, „ometi rendi kohad. Meie lootsime paremate saada, kus rendi kõrwal enam abitegu ei oleks, aga nüid tahetakse meid täieste orjusesse panna!” Parata ei wõinud. Tundmata olek ja keele puudus sundisiwad neid tööle hakkama. Mõned jõukamad rändasiwad kül tagasi, aga uusi tuli seda rohkem juurde. Korteriks anti tühi mõisa rehi, kus 40 perekonda ühes elasiwad. Muidugi ei wõinud kitsa elu järeldused tulemata jääda. Palju, iseäranis lapsed jäiwad haigeks ja suikusiwad surmale. „Rael nuttis oma lapsi”, sai siin täieste tõeks. Igas perekonnas oli leinamist ja nuttu kuulda ja Eesti poegade ja tütarde silmapisarad wäetasiwad wõõrast mulda. Wiimne lugu oli pahem kui esimene. Israeli laste orja põlwe Egiptuses wõis siin wõrrelda. Õnneks mõistsiwad paar Eestlast Wene keelt, kes oma waese elu pärast kubermangu walitsuselt abi palusiwad. Palwet wõeti kuulda ja paruni prouale mõisteti sandi korteri pärast palju süidi. Eestlased lubasiwad wiimse hingeni, kas wõi ehk kerjates, kodumaale tagasi minna. Nüid sündis aastalise waewa päewade järele suur muutus. Paruni proua ei tahtnud Eestlasi kui tublisi töötegijaid sugugi ära lasta minna, waid muutis nende elukorda kui Joosepi wangipõlwe täieste ümber. Kõik Eestlased, ka need, kes uuest juurde oliwad rändanud, wõeti mõisa pooletera meheks. 39 perekonda jäiwad nimetatud mõisa maa peale elama. Tõine jagu läks Teringu mõisa, kus paruni proua ise elas. Kõikidele ehitadi mõisa poolt majad, anti kõik tööloomad, aasta moon, ühe sõnaga: kõik, mis põllumehel tarwis läheb, ka lusikad ja liuad. Läbistiku 10—12 dessatini**) wõtsiwad igaüks maad (tõist sedawõrt tehti mõisale). Kraam, mida mõisast anti, arwati muidugi wõla alla, mis pärast wähe aawal pidi tasutud saama, aga heina- ja karjamaad anti peale kauba. Wolostnoikowki Eesti asutusesse ehitas mõisa walitsus weel toreda

* Kirjad Wenemaalt V. on mõne juhtumise pärast tõiste Wenemaa kirjade seast wälja jäänud, mis nüid weel wanal aastal ära trükime. Toim.

** Mõisa maad luetakse kauba dess. järele. Üks kauba dess. on Simbirskis 3200 ruut süllda. Samaras 4000 ruut süllda. Pärís kroonu dess. on 2400 ruut süllda.

koolimaja ja kinkis kõik kooli tarwituse. Peale selle tellis wäheldased oreleid ja Eestimaalt õpetatud koolmeistri, kellele mõisa poolt 15 rubla kuus anti, kuhu rahwas weel wilja palka kõrwale pani. Pühapäewadel peeti Jumala teenistust, kuhu ka paruni proua, kes Luteruse usuline oli, tihti kuulama sõitis. Simbirski Saksa õpetaja wõttis rahwast lauale ja laulatas noored paarid, muid asju toimetas kooliõpetaja. Teringu Eestlastele koolimaja ei ehitatud, waid need pidiwad asja talitusel Wolostnoikowki tulema. Nii oliwad Simbirski Eesti asujad korruga parema elu järjele saanud ja ühelgi ei olnud enam ihu ega hinge leiwast puudust. Wili kaswas heaste, nii et aasta pärast kõik paraja jõuu sees peremehed oliwad. Ehk kül raske töö üle mõndagi kaebada oli, mis poole-töö juures tuttaw on, siiski — millal on Eesti peremees tööd kartnud, ehk tõisi sundides ise tööta seisnud? — Maha arwatud muidugi üksikud laisklejad ja päewa-wargad, kellest ükski rahwas ilma ei ole. Ühel meel ja usinusega jõuti töö õigel ajal ära teha — rendi maksmist ei olnud — rõõmus meel ja rahuline olek paistis kõikidest wälja. Ometi üks suur wiga tahtis paljude Eestlaste juures olla, et nad kodumaalt wäljarännates endid kõikidest maksudest arwawad lahti olewat. Sellesamma wia pärast saiwad Simbirski Eestlased suurt kahju. Kui rahwal käsi hästi käis, hakas mõisa omanik omast wõlast muist tagasi nõudma. „Mina olen teile”, ütles paruni proua, „heina- ja karjamaad, kui ka koolimaja kõige tarwitusega kinkinud ja teen kindla tunnistuse, et ka pärast mind nende eest tasumisi ei pia wõetama, ehk elage mitu põlwe, kui aga ise rahul olete. Mis aga wõlaks on jäänud,” — mõnel oli 100, mõnel 200 rubla mõisa wõlga — „seda makske kas wõi 10 rubla haawal tagasi, et mina teie kohuse täitmisest wõiksin lugu pidada ja teid napil ajal jälle aidata. Nii oli õigus ja nii oleks asi hea olnud, aga Eestlased ei tahtnud ühtegi maksta, waid hakasiwad wastu, mida nõu iseäranis kooliõpetaja Gildemann rahwale andis. Ja imet, mis weel tehti! Palgati adwokat ja hakati kohut käima! Asja tagajärg oli, et Eestlased wõla eest puhtaks riisuti ja minema saadeti. Mis wõtta sündis, wõeti ära, mõnel mehel weel lihagi astjast. Eestlased saiwad pillatud, kui muiste Israel, mõlemad oma süi pärast. Üks jagu Eestlasi elas weel Tetjusa mõisas, mis ühe würsti päralt oli, pia sellesamma kaubaga, mis esimesed, ehk kül mitmes asjas napimalt, kes endid ka sell ajal lahti wõtsiwad, kui esimesi riisuti. Suurem hulk rändas selle peale Kaukasia Kubani jõe konda; kas nad sinna elama jäiwad, ei tea mina. Ülejäänud osa rentis — raha muidugi kellegi taskudest ei riisutud, — kroonu käest tüki maad ja jäi Tushku walda***) 40 wersta lõune poole Simbirskist elama, kus nad 2 küla Smorodina (Sõstra) ja Gibnoi asutasiwad.

*** Ühes wallas on Wenemaal mitu kihelkonda.

Kirjad Wenemaalt.*

V.

Rohkeste rändas rahvast jällegi isamaalt juurde, kes weel 3 küla asutasiwad; Grotsina ja Lapshanki 10—12 wersta lõune poole esimestest küladest ja Mutina 30 wersta õhtu poole. Esimesed 4 küla wõtsiwad kõik kroonu käest maad. Nimelt: Sõstra ja Gibnoi 24 aasta peale, pool aega 1½, tõine pool 2 rubla kroonu dess. rent aastas. Grotsina ja Lapshanki külad wõtsiwad wäheaja peale 2½ rbl. dess. Mutina küla asus jällegi ühe mõisnikule poole-terameheks; sellessammas olekus on praegugi kõik külad. Nii kui esimesel aastal mõisa rehes, nii oli ka siin asudes waimuelu esite wiletsal järjel. Kooliõpetajat ei olnud, sest Gildemann, kui pääsüidlane rahwa wastuhakkamises, jooksis ära, ega tulnudki tagasi. Simbirski õpetaja on Saksa koguduse jaoks, kellel Eestlastega midagi tegemist ei ole, olgu siis, et ta paar kõige suuremat talitust, laulatamist ja lauarahwa wõtmist armu pärast õiendab. Esimest ei toimetada ka muidu, kui kooliõpetaja kirja ei ole, et noor paar kihlatud ja 3 kord kuulutatud on. Tõiseks ei mõista õpetaja sugugi Eesti keelt rääkida, olgu kül, et raamatut lueb. Nii on siin kõik tallitus ja waimu töö kooliõpetaja õlade peal, ilma kellela sugugi läbi ei saa. Selle hädaga wõeti üks täieste õppimata mees Paulus Thal ametisse, kellele 15 rbl. (!) aastas makseti. Noh, sest polnud jo wiga! Mees teenis weel kõrwal kupulaskmise- ja tohterdamisega. Pääsasi, et kooliõpetaja nime sai, ehk kül laste koolitamisest juttugi polnud. Mis seal teha! Kui meest ei olnud, pidi siis kits kärneliks pandama. — Jutlust peeti esite ühes peretuas, aga piagi saadi nõnda kaugele, et weikene palwemaja Sõstra külasse üles ehitati. Koolimaja tarwis ei olnud aga enam jõuudu, ehk kellele seda ka oleks ehitatud, kui ameti kohalist kooliõpetajat ei jõutud pidada. Endist Wolosnikowki elu kahetsesiwad kõik taga, kes sealt oliwad tulnud, aga mis läinud, see läinud! Ise oliwad nad seda teinud. — Suurt segadust sünnitas rahwa seas wale prohwet Kristjan Reiz, kes 1876 aastal oma kaaslastega Simbirski rändas. Tema usust olen ma ennemalt juba mõnda korda „E. Post.” jutustanud, siiski tahan seda selgemaks arusaamiseks siin ka „Sakala” lugejatele lühidelt teha. K. Reiz on Harjumaalt Keila kihelkonnast pärit ja oli mõne aasta Jüri kihelkonnas kooliõpetajaks. Kui ta seal, nii kui ta ise ütleb, „paremad mõtted” sai, hakkas ta uut usku kuulutama. Kui rahwas kirikust wälja tuli, hakkas ta wärawas oma korda jutlust pidama ja käis nõnda palju kirkuid läbi. Muidugi korjas ta sel wiisil omale ka mõne jüngri ja abimehe, kelledest Kaarel Zederbaum Weike Maarjast kõige agaram oli. Mõne aasta pärast rändas ta oma seltsilistega, et kodumaal enam kalad õnge otsa ei hakkanud — Simbirski. Siin arwas ta paraja paiga olewat oma apostlikku tööd edasi teha, sest nagu ülemal üeldud, oli siinseil Eestlastel waimu poolest see kord kitsas käes. Lootus ei olnud teda mitte petnud. Ligi 30 perekonda taganesiwad usust ja saiwad temale jüngriteks. Ka tõised kõik enamiste oliwad

* Waata Sakala No. 12.

kahes mõttes, aga Moskwa kindral-superintendenti kaitse-kiri, mis 100 eksemplaris rahwa kätte saadeti, jõudis asja waigistada. Reizlased jäiwad sellegi pärast ikka Reizlasteks, aga uusi enam juurde ka ei tulnud. Selle meele pahaga läks Reiz oma jüngritega 80 wersta eemale Korsuni kreisi kroonu maa peale elama; seal ümberkaudu elawad nad praegugi. Tema „apostlik usk”, ehk õigem üelda kuradlik tembutus, on nii ise wärki ja hale naljakas, kui ühelgi ususegajal enne on kuulnud. Siin mõned punktid näituseks: „Laupäew piab püha pidama, sest igaweseks seaduseks kästi seda algusel pühitseda, ega tohi sel päewal toitu teha, silmi pesta, tuba pühkida, tulekahju kustutada jne. Soola ei wõi süia, see on liha himu, ei wabriku ega wärwitud riidet kanda, ega miski, mis wabrikus on tehtud, sellel on pühapäewa needmine külles. Warandus piab kõik ühes olema, ka naesed, ega tohi ükski warandust ega naest üksi omaks lugeda.” (!!!) Wiimne punkt näitab peaaegu uskumata olewat, ometi on asi nii ja seda seadust piawad nemad täieste. Muidugi on see elu loomadega ühe pulga peal. Oma esimest laulatatud naest piab igamees ükskord nädalis peksma — olgu kül, et ta kõikide jagu on — sest naese läbi on patt ilma tulnud ja patu palgaks piab walu tundma. Et naese läbi ka Peastja ilma sündis, seda arwawad nad naesele wast pärast surma õnnistuseks. Need, kes naisi peksta ei tahtnud, lahkusiwad ära ise seltsi, kelle pää nüid Zederbaum on. Nemad piawad abielu pühaks, sööwad ka soola ja kannawad riideid mis juhtub. Waranduse jaotamises — naesed maha arwatud — ja kõigis muus asjus on nad Reizlastega ühe sugused. — Leiba ei tohi lõigata waid murda, ei ühtegi masinat tarwitada, ei sõidu ega töö juures, ei pitskist tuld wõtta ega püssi lasta. Risti piawad nad needmise täheks, et Peastja seal peal pidi surema. Lapsi ristiwad kaks kord, sel põhjusel, et Israel ka kaks kord weest läbi käis: Punasest merest ja Jordani jõest; waimulik Israel piab sedasamma tegema.

See on lühidelt nende tembutuse põhjus. Imelik on, et ka see kõige weidram tembutaja weel uskujaid leiab. Nagu alustusest nähä, on Zederbaum wähe õigemal teel, mis eest Reiz teda kadumise lambaks nimetab. Zederbaum teeb wiimsega sedasamma. Eks ta ole! Katal ja pada on mõlemad mustad küllalt. Läheme endise jutu järjele tagasi.

Kui Reiz oma hulgaga eemale läks, jäiwad rahwas wana wiisi rahule, 1879 juhtus üks kroonu poolt saadetud piibli müia Simbirski tulema, kes rahwale ajalehti soowitas, nii et paari eksemplari „Ristir. p. p. l.” telliti, mida üle hulga lueti. Mõistlikumad hakkasiwad aru saama, et waimuelu nõnda enam edasi ei lähe ja seniaegne kooliõpetaja P. Thal lasti lahti.

Sakala (nr. 23), 21. juuni 1886, lk. 3–4

VI.

Aastal 1881 rändasin mina, nende ridade kirjutaja, oma seniaegsest elukohast, Lindanisa lähedalt, rahwa soowi peale Simbirski kooliõpetajaks. Nähä oli, et räägitud hoobid wäga raskeste rahwa waimu-elusse oliwad mõjunud.

Wanemad inimesed pidasiwad kül weel usust ja rahwusest lugu, aga suure hulga nooremate juures polnud see enam nii. Keeldud abielu ja segamist wõõra rahwusega sündis tihti. Lapsed, keda kooli saadeti, oliwad metsloomade sarnatsed, kes korrapäralikust olekust midagi ei teadnud. Siin wõis aga ka selgeste näha, et ükski inimene loomu poolest rikutud ei ole, waid kaswatus süidi kannab, sest just kõige metslikumad lapsed oliwad mõne aja pärast kõige hoolsamad õppijad. Alustus näitas kül ära hirmutada tahtwat, siiski — eks põllumees seemet lootuse peale ei külwa? — Koolipõld, mis kibuwitsade ja ohakatega näis kaetud olewat, jäi päew päewalt ikka armsamaks. Mõni arwas kül ette nägewat: „Sest koolist head ei tule, kus lapsi ilma hirmuta õpetatakse,” aga „hea sõna wõidab wõõra wäe,” ja armastus ehitab müirid, mis kurjus ialgi teha ei jaksa. Lapsed õppisiwad hea meele ja hoolega, laulukoor käis 3 kord nädalas koos õppimas, wanemad inimesed ka ühtlasi kuulamas, ajalehti telliti 10 eksemplari, kõik see andis lootust, et Simbirski sugurahwas kodumaa wendadest ja õdedest maha ei jää. Koolimajast oli siiski suur puudus. Weikene maja ehitati kooliõpetaja elamise tarwis (endine kooliõpetaja elas omas majas), rohkem jõud ei kannud. Kooli sai ühes peretuas peetud, mis muidugi häda asi oli. Ometi näis ka siin asi paranewat. Ristir. p. l. toimendus wõttis rahwa palwet kuulda ja saatis rahast, mis Wolga näljahädaliste korjandusest järel oli, 160 rbl. abi. Umbes 100 rbl. korjati weel oma käest juurde ja koolimaja — ehk kül hooletuma ehituse läbi mitmest tükist puuduline — sai walmis. Hiljem wõeti ka raamatu kogu asutamise nõu käsile. Neid tegiwad näpu töösi, noored mehed ostsiwad neid ja kinkisiwad muul wiisil, nii et kopikatest rublad kaswasiwad. Mõni noor mees wedas kihla, et ta selle ja selle neiu näputöö omale ostab. Nii läks mõni asi enam kui 10 kordse hinna maksma. Umbes 25 rbl. tuli raha kokku ja raamatud saiwad tellitud. See kõik oli hea külg. Igal asjal on aga ka paha külg, mis siingi tõisiti ei wõinud olla. Mitmed hariduse waenlased, kelledest endine kooliõpetaja P. Thal kõige hagaram oli, püidisiwad kõik paremust kaotada, ajalehti häwitada, raamatu kogu maa tasa teha jne. See nõu ei läinud kül korda; ometi, et sedagi palka, mis lubatud, kätte ei saanud, olin ma sunnitud 4 aastase töö järel ennast ametist lahti wõtma. Et midagi seadust ega korda rahwa seas ei olnud, ei wõinud noorem selts ega mõned hariduse sõbrad selles asjas midagi teha, sest järe ots oli suurema hulga tõistsuguste meeste käes. Kaugemad külad ei tahtnud sugugi palka maksta, waid lükkasiwad kõik Sõstra küla kaela. Nii on siis tulnud, et Simbirski Eestlased juba peale aasta ilma kooliõpetajata on. Nüid näewad kül kõik, et ilma läbi ei saa ja õpetaja ei taha ka neid enam tundagi. Nii see on! kahetsus tuleb alati liig hilja. Nende ridade kirjutajat on juba mõnda korda tagasi soowitud, aga wõi see enam nii hõlpsalt läheb. Üleüldse Simbirski Eestlaste hariduse peale waadates tuleb wälja, et endised hariduse sõbrad ikka sekssamaks on jäänud, mis ma osalt nende saadetud kirjadest märkan, osalt — et mööda läinud sügisel seal paar kuud wõõrsil olin — oma silmaga nägin. Endine laulu koor laulab pisar-silmil enne õpitud laulusid ja kurdab oma kurwa elusaatust, et nemad oma wanemate süi läbi ilma juhatajata piawad olema. Silmaweega kaebasiwad minu endised õpilased: „Wolga kaldal istudes riputame wahel laulu kandleid mändade külge rippuma. Meie nutame ka, kui mõtleme mööda läinud õnneaja ja kadunud isamaa peale. Nüid oleme Wenemaale laiali pillatud, kui lambad, kellel pole

karjast!” — Liigutaw on nähä, et see pisuke selts noori mehi ja neiusi põlwi paali ees ei ole nikutanud, ega paremust peitu pannud, waid tublideks Eestlasteks on jäänud. Endised umbrohu külwajad on tuliwihased, et noor sugu hukas on, ja ajalehed — ehk kül vähemaks jäänud — suutumaks kadunud ei ole; mis nad siiski parata wõiwad! Suurem hulk muidugi ei ole külmad ega keewad, kellede hulgast eksitaja K. Zederbaum mööda läinud talwel mõned perekonnad omale ohwriks on pärinud. Nii weereb praegu Simbirskis waimu-elu wanker. — Waatame lõpeks weel Samara Eestlaste hariduse peale. Ka siin on lugu nii kui külmal kewade ajal, kus pungad puhkeda ei jõua. Bikowka koguduse peale ei wõi kül midagi laitust tõsta. Rahwas elab siin waikist ja mõistlikku elu, milles auusameeleline kooliõpetaja P. Hallik head eesmärki annab. Siin on laulu koor ja raamatu kogu üle 200 raamatuga. Esimesest oleks soowida, et see rohkem ka kiriku ja lõbulaulusi laulaks. Koorilaulusi õpetatakse õige hästi, aga hea oleks, kui ka Jumala teenistuse ajal koralidel tõisi heali kõrwa lauldakse, mis seni ajani wäga wähe on sündinud. Lõbulaulude kohta wabandatakse, et wanemad inimesed seda ei salli. See wabandus näis ilma põhjata olewat. on jo siin ometi palju noori mehi, kes wiuli peal kõiksuguseid tantsu tükka mängiwad ja seda ei pane keegi pahaks. Raamatu kogu on heas korras. Järele waatajateks on kõigiti tublid mehed walitsetud. Ka on siin „kasinuse selts”, kes wiina joomist vähendada ja auusaid kombeid edendada püiab. Selle seltsi töö-wilja ei ole aga seni ajani nähä olnud. Wõib olla sellepärast, et seltsist wähe osa wõetakse ja seda tühjaks peetakse, mis ta ka tõeste on, kui mitte mõni tubli mees seda nimekohalise tähendusele ei tõsta. Kõiga rohkem äratust annawad raamatud ja ajalehed. Kõige enam luetakse siin „Ristir. p. p. l.” ja „Eesti Post.”, mõni eksemplar ka „Olewikku” ja „Postimeest.”

Kui meie silmad Tshesnakowi poole pöörame, paistawad hoopis tõistsugused pildid silma. Kül on siin ka mõnda hea, aga seda rohkem kurwastawaid nähtusi.

Sakala (nr. 25), 5. juuli 1886, lk. 3–4

VII.

Kui ma ütlen, et Tshesnakowis palju kurwastawat nähtust on, siis ärgu arwaku keegi, et mina sellega terwet kogudust arwan. Mõned üksikud on kõigest süidlased, kelle läbi terwe kogudus piab kannatama. Kõiki halbtusi siin rääkida, ei ole minu asi, ega seisa minu wõimus. Niipalju ütlen ometi, et kooliõpetaja Soonsein liig tore mees on, kes enese „mina” kõige ülemaks arwab. Kes selle wastu julgeb rääkida, on põlgtuse all. Selle hädaga on mõni kõige tublim mees sealt kogudusestki pidanud lahkuma ja mitmed auusa meelega mehed kurdawad praegu, et kõik asjad tagurpidi käiwad. Asja edendajad lükatakse kõik eemale, ainult need, kes ise midagi ei mõtle, on koguduses auusad mehed. Tõendatakse koguni, et üks kõigiti tubli mees, kes nüüd juba maanlasse on läinud, kesk jutluse ajal kirikust on wälja wiitud ja seda kõik erawiha pärast. Pealegi oli õpetaja kirikus ja mees ennast armu lauale

ette walmistanud. Nii on kooliõpetaja ja koguduse wahel alaline waen ja esimene üksnes rohke sugulaste mõjudusel ametis. Kaewatakse ka, et laste koolitamine ei edene. Nimelt on Tshesnakowis kroonu (semski) kool ja õpetus sünnib kõik Wene keeles, nii et ka emakeel ja usk hoopis kõrwale jääb, ehk seda kül oma jagu õpetada lubatakse. See kaebtus on siis ka õige, sest nagu näha, on neid nooremate seas koguni wähe, kes edenemise sõbrad on. Paremate püüdjad on kõik, nõnda ütelda, keskialised mehed, kellest, nagu üeldud, siin lugu ei peeta. ka siin on laulu koor ja raamatu kogu. Esimese kohta sünnib üelda, mis ülemal Bikowka koorist ütlesin. Raamatu kogust on osawõtmine wähem, sest et lugejatele mõned punktid wäga raskeks on tehtud. Ka mängu koor oli siin, puhkab aga nüid wististe surma und.

Mis ma siin rääkinud olen, ei ole sugugi laimduse ega erawiha pärast sündinud, waid asja peale waadates tõe põhjusel. Ma arwan kül ette ära, et mõni mees saab harjassed püsti tõmbama ja mõne „sõbra” juurest abi otsima, aga sinna ei wõi midagi parata; tõsi on ja jääb tõeks. Ma olen lubanud siinse rahwa elust täieliku pildi anda, siis olen ka tähtsamad head ja wiad erapoolelt walge ette toonud. Keele küsimus on awaldamata jäänud, sellest siis weel mõni sõna. Simbirski Eestlased räägiwad püüaegu Tallinna kirja keelt. Samaras Wõnnulased Tartu, Sangastlased Wõru murret; on aga hästi, iseäranis noorem sugu, Tallinna murdega seganud, sest kiriku teenistus ja kirjandus on muidugi Tallinna keeli. Mõni sõna on ka Wene keelest omaks saanud ning mõne sõnaga on koguni Babeli segadus. Näituseks ei osta Sangaste mees ialgi theed ega suhkurt, waid „чай-Zucker” ja malmi asemel „цыгунъ”i, nii et Wene keeles aru ei saa, kas ta malmi (чугунъ) wõi mustlast (цыганъ) räägib. Ometi jääwad sarnatsed sõnad juba wähemaks ja loota on, et üleüldine kirja keel pia wõidab.

Weel pian ühte eksitust wähe õiendama, mis selle kirja 3mas jaos „Sakala” 5mas numbris seisab. Seal on üeldud: „Ainult Baltika küla wett wõib joogiks pruukida.” Tarwis üelda: „Baltika, Shabalowka ja Bikowka külade wett wõib läbistiku joogiks pruukida. Ka mujal wõib paiguti head wett leida. Näituseks on Kiwijärwe külas kaks kaewu kõrwuti. Tõises on hea wesi, tõises ei kõlba kuhugi. Estonkas on sant wesi, mis Baltikaga rinna peal seisab, ja tõises küljes on 4 peret natuke eemal, kus jällegi hea wesi on. Wasika külas on wesi wäga sant ja enamiste ka Lehma külas.”

Rahwa riided on ikka Eesti wiisi, ehk wäga pisut muutunud; rahwa söök aga kaugelt parem, kui ma seda isamaal harjusin nägema. Tee joomine on üleüldiseks ja igapäewaseks saanud. Paljudel on theemasinad (ise keetjad), kannawad aga Wene nime „самоваръ”.

Sellega lõpetan oma üleüldise kirjelduse Simbirskist ja Samarast. Oleme jo kõik ühest Eesti kännust tõusnud, käime siis ka ühenduses käsi käes. Ehk kül elusaatus meid enam ehk wähem ühesttõisest on lahutanud, ajalehed on siiski nagu wõõraste tuad, kus meie koos wõime juttu ajamas ja sõpruse sidet kokku palmimas käia. Mina olen jõuudu mööda siitpoolt küllest püidnud käsi kokku lüüa ja rahwast rahwaga ühendada, tehku seda tõine jälle tõiselt poolt, et suguweri ja wennataim ühtetõist igal pool leiaks ja üksmeel ja armastus ikka enam ja enam sõpruse silda kõwendaks, kelle otsad ühetõisega kokku

wiiwad. Laulude kõlin ja wasarate hoobid kostawad selgeste Taara mäelt kõrwu, mis ühenduse silda loowad; sündigu see igal pool ja igas asjas. „Et kõik peerud kahel otsal Lausa lööksid lõkendama” ja: „Et wõiks Kalew kodu jõuda, Oma lastel õnne tooma.”

Tuhat terwist tuule õhul ja pilwede paisul, isamaa hiilgawa pinnale ja kodu-
maa kodadesse.

J. Pihlakas.